Namibian kansannousut

Dos. Martti Eirola, Suomi-Namibia-Seuran puheenjohtaja

Namibian Sankarien Päivän yleisöluento

Kalliolan kansalaisopiston auditorio, Helsinki

26.8.2026

Luennon sisältö

- 26.8. on Namibiassa virallinen vapaapäivä, **Sankarien Päivä** (Heroes' Day).
- **Vastarintatutkimus**: huomio **afrikkalaisten** toiminnassa.
  - Afrikkalaisten **strateginen tavoite** oli siirtomaavallan vastustaminen: oman maan, omaisuuden, suvereniteetin, elämäntavan ja kulttuurin puolustaminen.
  - Vastarinta oli **taktinen valinta** tilanteen mukaan: aktiivinen, aseellinen, passiivinen, diplomatia, lakot, sosiaalinen protesti, kulttuurinen vastarinta.
  - Ns. **alkuvastarinta** siirtomaavaltaa vastaan: Afrikkalaisten kansannousut (”kapinat”), **etninen** pohja, afrikkalaisten yhteisöt.
  - Osa yhteisöjen **ulkopolitiikkaa**.
- Namibia Saksan siirtomaana 1884 – 1915.
- Kansannousut Saksan kauden alussa 1890-luvulla.
- Suuret kansannousut ja kansanmurha 1904 – 1907 ja niiden vaikutukset.
- Alkuvastarinta Etelä-Afrikan brittihallinnon aikana Namibian mandaattikaudella.
- Alkuvastarinnan yhteys kansalliseen vapautustaisteluun ja Namibian itsenäistyminen 1990 Etelä-Afrikan vallasta.

Independence Memorial Museum Windhoekissa:

- Vapautustaistelun ohella myös alkuvastarinta (early resistance) on esillä.

Kuva: Martti Eirola

Kuva: Museums Association of Namibia

Namibia tänään

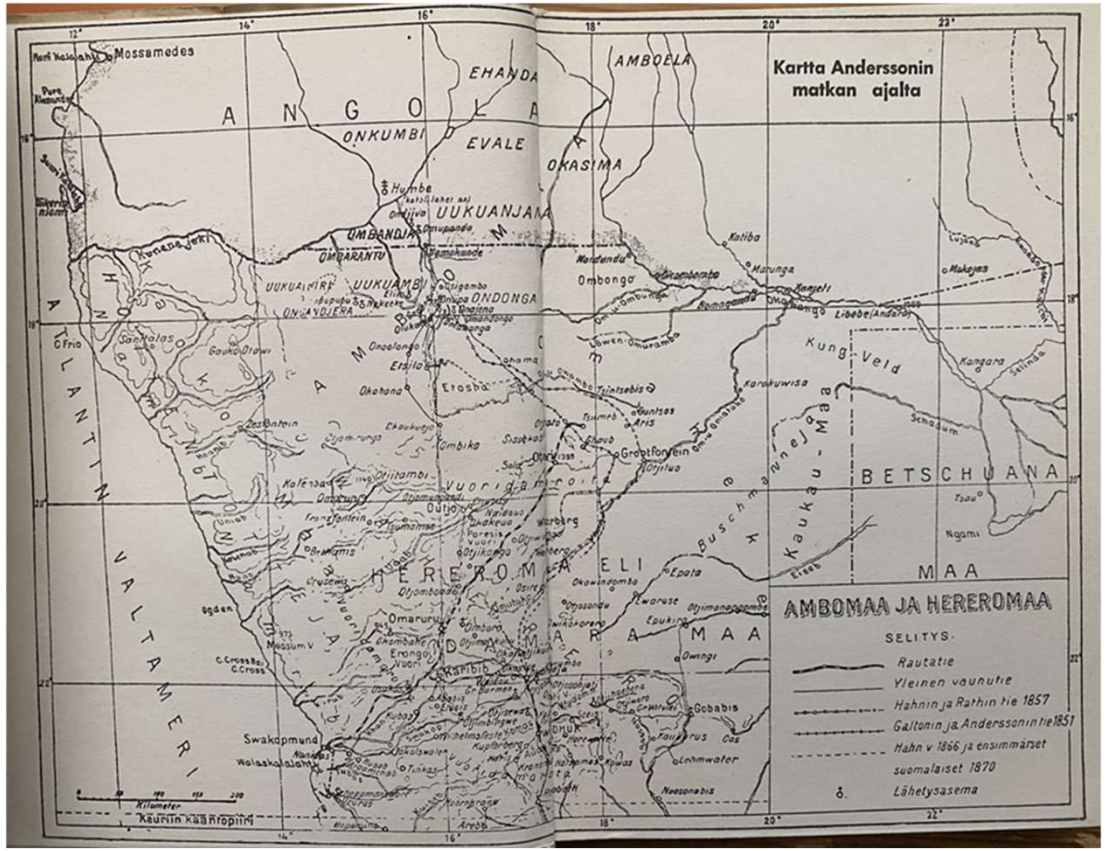

Kartta: Map courtesy of MapNations.com

Saksan siirtomaa oli tapana jaotella:
Namaland – Hereroland –
Amboland > suomalaisten **Ambomaa**

Kartta: Alchetron

Kartta: Kirjasta *Okavango* (1958)

Namibiasta Saksan siirtomaa

- Saksan siirtomaa-aika Namibiassa 1884 – 1915 oli **lyhyt (30 vuotta**) ja yli sata vuotta sitten, mutta sillä oli **valtava vaikutus nyky-Namibiaan**.
- Saksa (yhdistyi keisarikunnaksi 1871) tuli myöhään mukaan siirtomaiden hankintaan.
- Bismarckin aloitteesta **Berliinin Kongo-konferenssi 1884** – **1885**: Euroopan siirtomaavallat sopivat Afrikan jaon **periaatteista** > **kilpajuoksu Afrikkaan** alkoi.
- Saksan siirtomaan (**Deutsch-Südwestafrika, DSWA**) **rajasopimukset**: pohjoisraja Portugalin kanssa 1886, itä- ja eteläraja (+ Walvis Bayn satama) Britannian kanssa 1890.
- Saksalla **kaupalliset ja geopoliittiset intressit**: pääsy Sambesi-joelle > Caprivin kaistale.
- **Jatkumo**: tutkimusmatkailijat > kauppiaat > lähetyssaarnaajat > siirtomaahallinto.
- Ennen Saksan aikaa hererot toivoivat **brittiläisen Kapmaan suojelua** namoja vastaan.
- Saksan valloitus **alkoi etelästä Namamaalta**, eteni **keskiosaan Hereromaalle**, ei ehtinyt **pohjoiseen Ambomaalle**.

Saksan siirtomaahallinto

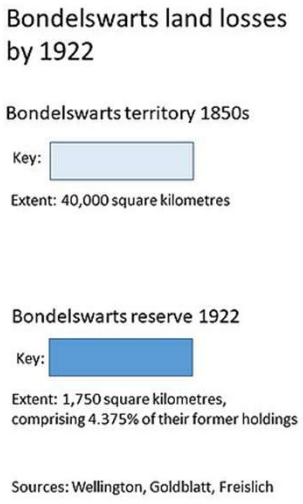
- Saksalainen **kauppias F.A.Lüderitz** osti maata kauppa-asemaa varten nykyisen Lüderitzbuchtin rannikolta Etelä-Namibiasta 1883.
  - Paikallisille namapäälliköille maksettiin mitätön hinta, jopa huijattiin alueen koosta.
  - Lüderitzin omistukset **Saksan valtion suojelukseen** brittien Kapmaan suuntaan: Saksa julisti alueen siirtomaakseen (**Schutzgebiet**, Protectorate) syyskuussa 1884, **DSWA** syntyi.
  - 1885 Saksan Lounais-Afrikan **Siirtomaayhtiö**, joka osti Lüderitzin omistukset.
- Kun Siirtomaayhtiö ei pärjännyt yksin, valtio alkoi rakentaa **siirtomaahallintoa**:
  - Aluksi hallinto hyvin ohut: kolme virkamiestä, ensimmäisenä komissaarina Heinrich Göring 1885 – 1890 (poika Hermann syntyi myöhemmin Saksassa).
  - Saksa teki **maanosto- ja suojelusopimuksia** nama- ja hereroyhteisöjen päällikköjen kanssa: afrikkalaiset menettivät maansa, juurisyy kansannousuille.
  - **Nama- ja hereroyhteisöt** sotivat keskenään maasta, vesi- ja laidunalueista.
  - Siirtomaahallinto asettui aluksi em. yhteisöjen rajaseudulle Keski-Namibiaan (Otjimbingwe).

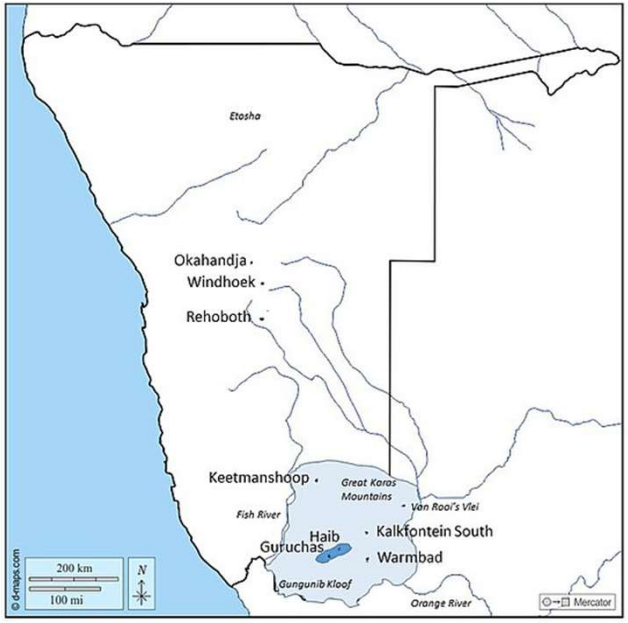
DSWA ennen suuria kansannousuja

- 1889 Saksa alkoi lähettää **siirtomaajoukkoja** (Schutztruppe) valloittamaan maata:
  - Vastarinnan kukistaminen, hallinnon vahvistaminen, saksalaisten ym. siirtolaisten suojelu.
  - Windhoek (nyk. pääkaupunki) 1890, Swakopmund (satama) 1892.
- Kuvernööri **Theodor Leutwein** 1894 – 1904:
  - **Diplomatiaa** suhteessa afrikkalaisväestöön.
  - **Siirtolaiskolonian** rakentaminen: siirtolaisten houkuttelu Saksasta, maata ja asuttamista; infraa kuten kaupungit, kaivokset, rautatiet, tiet, satamat; hallinnon palvelut siirtolaisille.
  - **Farmeja** siirtolaisille, karanteeniaita pohjoiseen suojelemaan siirtolaisten karjaa.
- Nama- ja hereroyhteisöjen kansannousut ja vastarinta alusta lähtien:
  - Yhteisöt paimentolaisia: halusivat säilyttää maansa, karjansa ja vapautensa, Saksan mielestä ne ”**kapinoivat**”, koska olivat solmineet suojelusopimukset ja siten olivat Saksan valtion alamaisia: ”suojelujoukot” kukistivat ja rankaisivat.
  - Saksan **hajota- ja hallitse -politiikka**: esim. nama- ja hereroyhteisöjä asetettiin vastakkain.
  - Yhteisöt rajattiin **reservaatteihin**.
  - Afrikkalaisväestön palvelut jätettiin **lähetysseuroille**, pohjoisessa Suomen Lähetysseura (SLS).

Namamaan esimerkki alkuvastarinnasta

- Siirtomaajoukot **Namamaalle:** vastarinta sissisotaa.
- Hornkranzin joukkosurma 1893: Päällikkö **Henrik Witbooi** pakotettiin Saksan alamaiseksi (”suojelusopimus”).
- 1893 **Bondelswarts-yhteisö** menetti maata saksalaiselle yhtiölle: heijastui 1922 kansannousuun.

Kuva: Wikimedia Commons

Saksan siirtomaa-aikainen muistomerkki sodassa Witbooita vastaan kaatuneille sankareilleen.

Kuva: Martti Eirola

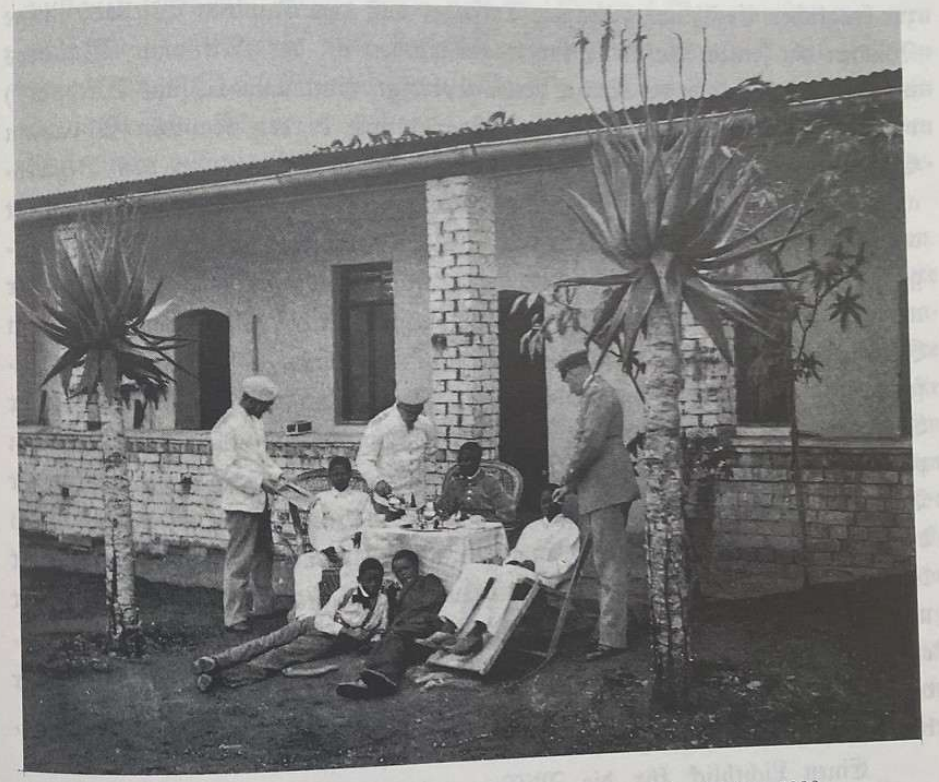
Kuvernööri Leutwein 1906: visio 100 vuoden päästä

Scherzbild 1.

Die Bambuſen (eingeborene Diener) im Jahre 1900.

Scherzbild 2.

Die „Herren“ Bambuſen (eingeborene Diener) im Jahre 2000.

Kuva: Kirjasta *Leutwein: Elf Jahre Governeur in Deutsch-Südwestafrika* (1906)

Suuret kansannousut 1904 – 1907

- 12.1.1904 **hereroyhteisöt** ryhtyivät kansannousuun siirtomaavaltaa vastaan:
  - Johtajana **hereropäällikkö Samuel Maharero**, kokosi alueen eri yhteisöt vastarintaan.
  - Hererot sotivat koko **perhekuntien voimin**, paimentolaisina myös **karja** mukana: **vesipaikat**!
  - Aluksi menestystä: hererot tunsivat alueensa.
- Saksassa mm. mediassa kuv. Leutweinin vastatoimia pidettiin **liian maltillisina**.
- Hänen tilalleen lähetettiin **kovaotteinen kenraali Lothar von Trotha**, saapui kesäkuussa 1904 kukistamaan kansannousua:
  - Sodanjohto siirrettiin **siirtomaajoukoilta Saksan vakinaiselle armeijalle**.
  - Saksa lisäsi joukkojaan, enimmillään 20.000 miestä.
  - Von Trotha löi hererot **11.8.1904 Waterbergin** alueella.
- 1904 lopussa **namayhteisöt** etelässä ryhtyivät kansannousuun:
  - Johtajana **namapäällikkö Hendrik Witbooi**, namat kävivät **sissisotaa** 1907 asti.
- Saksalle kansannousut eivät olleet vain ”normaali alkuasukaskapina”, vaan **sota Saksaa vastaan**, virallinen vakinaisen armeijan käymä sota.
  - **Sotatila** DSWA:ssa voimassa 19.5.1904 – 31.3.1907: siirtomaan johto sotilailla.
- Ne yhteisöt, jotka eivät osallistuneet kansannousuihin, selvisivät vähemmällä.

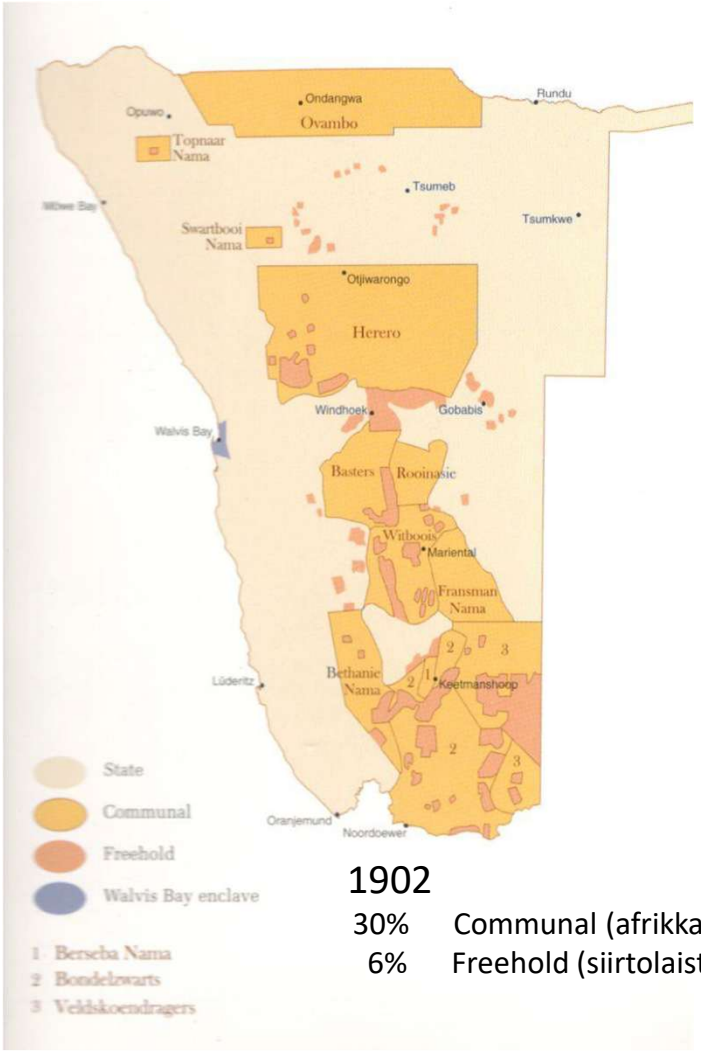
Muistomerkki Itä-Ondongan päällikkö Nehale lyaMpinganan sotaretkestä saksalaisten linnaketta vastaan Namutonissa 1904.

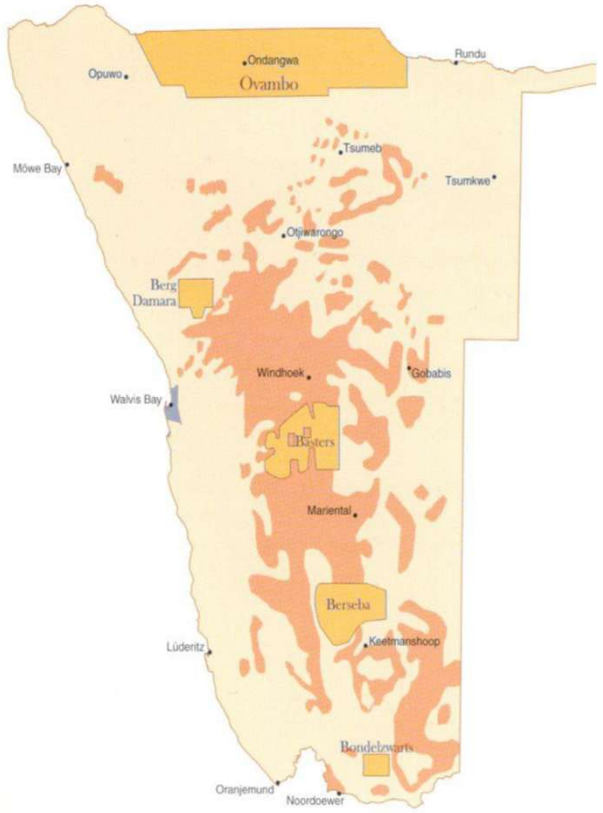
Herero- ja namaväestön kansanmurha

- Kenraali von Trotha harjoitti raakaa **totaalisen sodan** periaatetta:
  - Waterbergiltä **hererot** ajettiin ja suljettiin itään **vedettömään Kalaharin erämaahan** kuolemaan.
  - 2.10.1904 von Trotha antoi ns. **tuhoamiskäskyn** hereroille: He eivät ole enää Saksan alamaisia ja heidän täytyy lähteä maasta. Jokainen maassa kiinni saatu ammutaan. Naisia ja lapsia ei oteta enää vastaan vaan lähetetään kansansa luo, tai ammutaan. Päälliköistä luvattiin palkkio. (tuhoamiskäsky kumottiin Berliinissä liian julmana joulukuussa 1904).
  - Saksan joukot valvomaan erämaan sulkua (1904 – 1905) ja puhdistamaan loput maasta.
  - Vastaava käsky annettiin **namaväestölle**.
  - Johtajat ja muut syyllisiksi katsotut teloitettiin.
- Hererot ja namat sotavangeiksi ja **keskitysleireille** (Saksan ensimmäiset):
  - Pahamaineisin leiri oli Haifischinsel (Shark Island) Lüderitzbuchtissa etelärannikolla (1905 – 1907), kuolleita noin 1.000 – 3.000, kuolleisuus 70%. Myös Swakopmundissa, Windhoekissa ym.
  - Vangit leireillä perheittäin, pakkotyövoimana esim. julkisissa töissä, yrityksissä ja farmeilla.
- Kansanmurhan **saldo** (luvut arvioita, koska tarkkoja tietoja ennen kansannousuja ei ole):
  - Hereroja oli arviolta 80.000 ennen kansannousuja ja 16.000 sen jälkeen, eli 80 % menehtyi.
  - Namoja oli arviolta 20.000 ennen kansannousuja ja 13.000 sen jälkeen, eli 35 % menehtyi.
  - Yhteisöt menettivät rangaistuksena maansa ja karjansa siirtolaisille ja suljettiin reservaatteihin, kulttuurin ja elämäntavan tuho.

Maanomistus ennen ja jälkeen kansannousujen ja kansanmurhan:

- Pohjois-Namibiassa maa säilyi yhteisöjen omistuksessa.

1902		1911
30%	Communal (afrikkalaisyhteisöille osoitetut alueet	9%
6%	Freehold (siirtolaisten farmialueet)	21%

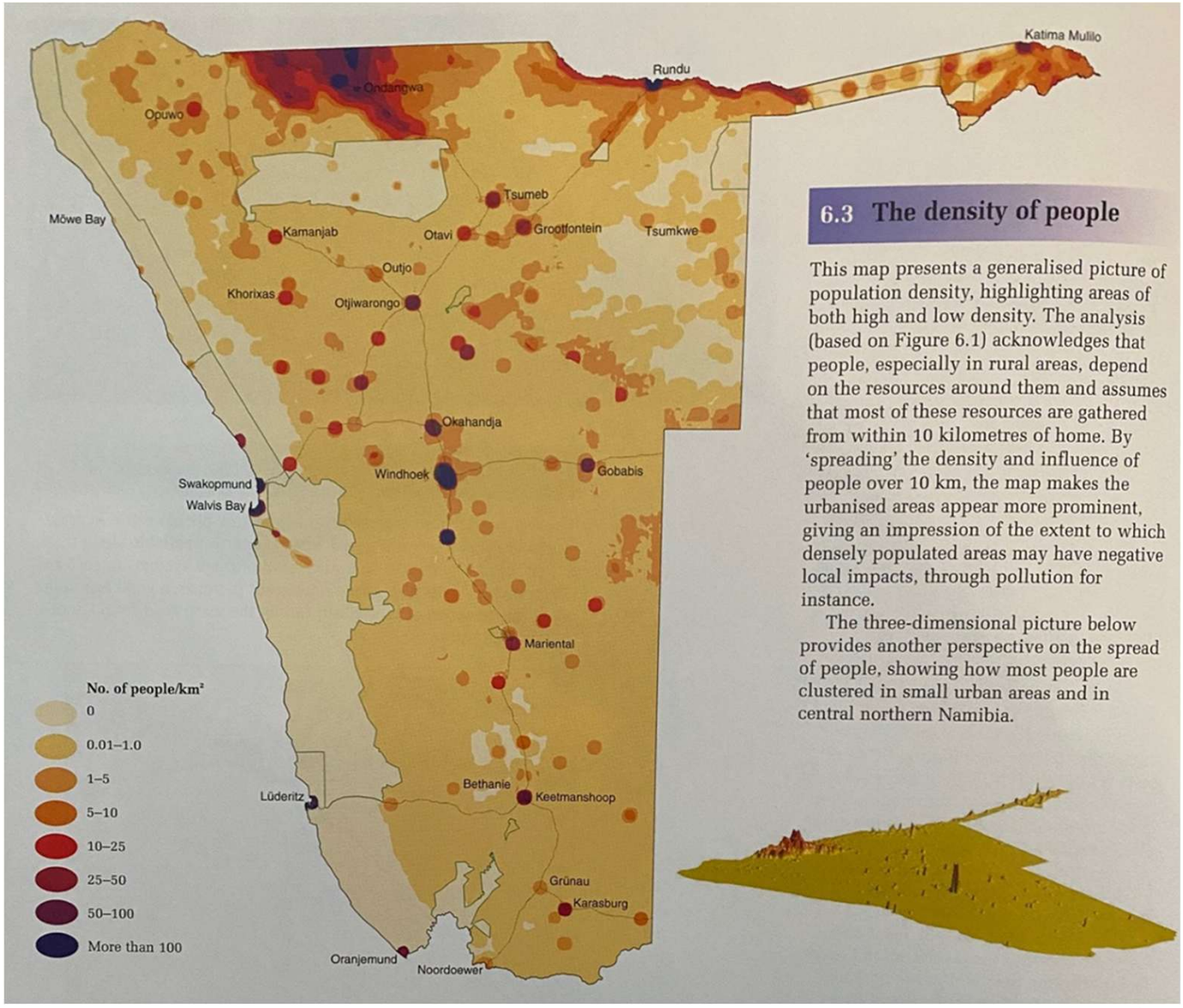
Kartat: Kirjasta *Atlas of Namibia* (2002)

DSWA kansannousujen ja kansanmurhan jälkeen

- Siirtolaisten määrä kasvoi, hallinto, palvelut ja tuotanto kehittyivät.
- DSWA:n siviili- ja sotilashallinto erotettiin toisistaan.
- 1908 löydettiin timanttikentät Lüderitzbuchtin alueelta etelärannikolta:
  - Kaivosteollisuuden buumi.
  - Uusia infrahankkeita, kuten rautatiet.
- Työvoiman tarve kasvoi:
  - Jäljellä olevia hereroja tarvittiin mm. farmeille työvoimaksi.
  - Ambomaasta pohjoisessa tuli siirtotyövoiman lähde, Saksan suojelusopimukset 1908, alue säilyi siirtomaahallinnon ulkopuolella, yhteisöt pitivät maansa ja perinteisen hallintonsa, SLS:n lähetystyö jatkui.
- Saksa menetti siirtomaansa I maailmansodassa:
  - Etelä-Afrikan joukot valloittivat DSWA:n 1915, brittien sotilashallinto 1915-1920, Kansainliiton mandaattialueena Etelä-Afrikalle britti-imperiumin puolesta 1920 lukien.
  - Saksalaisväestö säilyi Namibiassa, kansallissosialismia 1930-luvulla, natsismin siirtomaajuuret.

Väestötiheys:

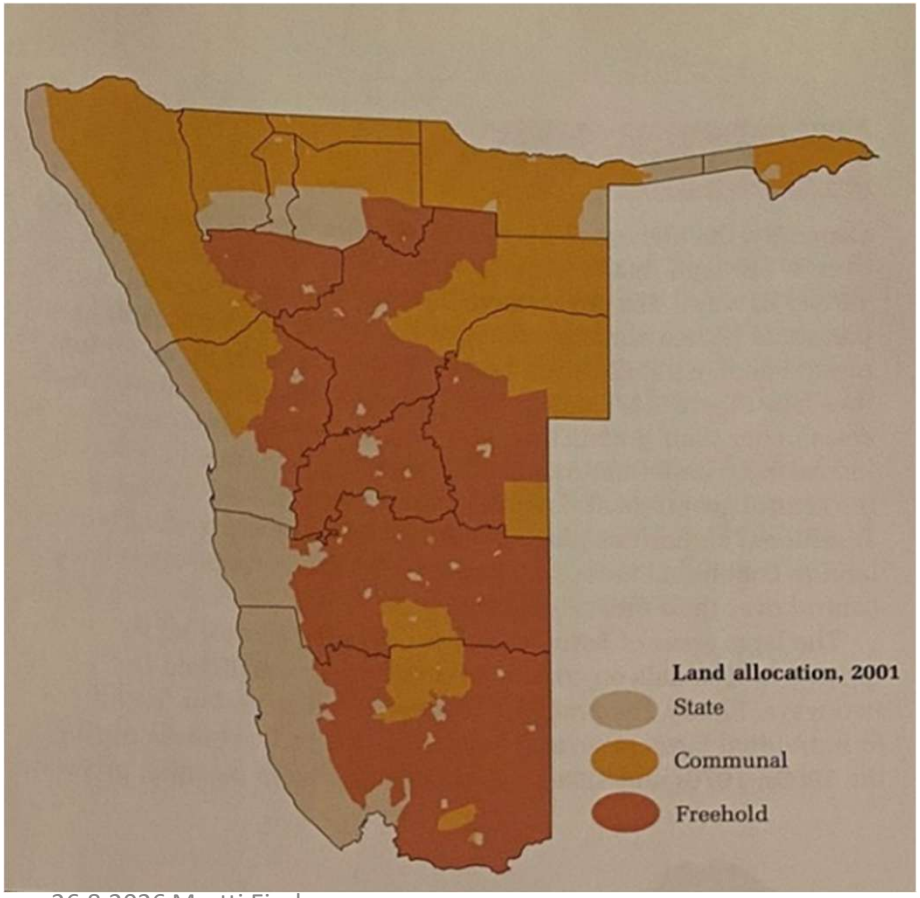
- Puolet 3 miljoonan väestöstä asuu Namibian pohjoisosassa, joka säilyi Saksan siirtomaahallinnon ulkopuolella.
- Pääkaupunki Windhoekin väkiluku on noin 0,5 miljoonaa.
- Suurin osa maasta on hyvin harvaan asuttua.

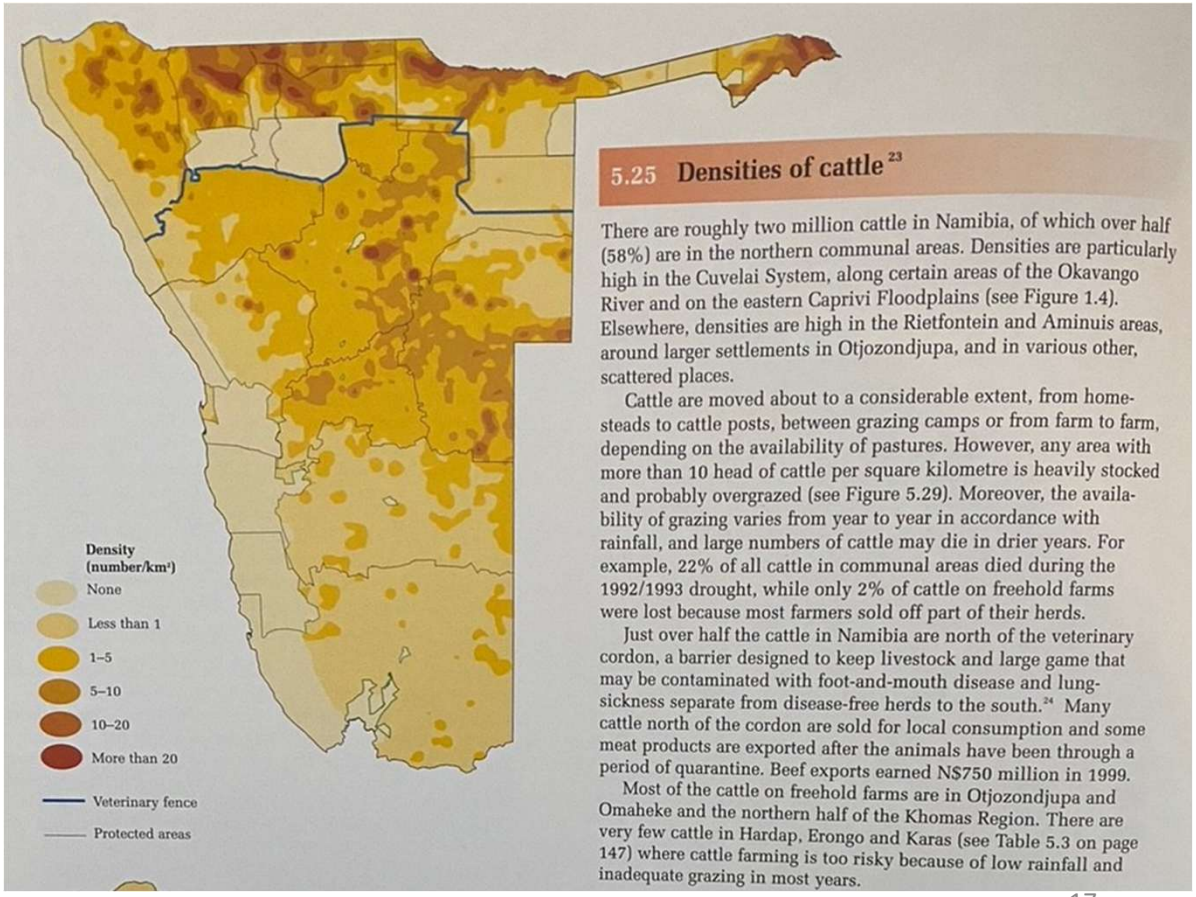

Kartta: kirjasta *Atlas of Namibia* (2002)

Maanomistus ja suuri karja-aita:

- Siirtolaisperäisen väestön kaupallista farmialuetta suojellaan karjataudeilta.

5.25 Densities of cattle [23]

There are roughly two million cattle in Namibia, of which over half (58%) are in the northern communal areas. Densities are particularly high in the Cuvelai System, along certain areas of the Okavango River and on the eastern Caprivi Floodplains (see Figure 1.4). Elsewhere, densities are high in the Rietfontein and Aminuis areas, around larger settlements in Otjozondjupa, and in various other, scattered places.

Cattle are moved about to a considerable extent, from homesteads to cattle posts, between grazing camps or from farm to farm, depending on the availability of pastures. However, any area with more than 10 head of cattle per square kilometre is heavily stocked and probably overgrazed (see Figure 5.29). Moreover, the availability of grazing varies from year to year in accordance with rainfall, and large numbers of cattle may die in drier years. For example, 22% of all cattle in communal areas died during the 1992/1993 drought, while only 2% of cattle on freehold farms were lost because most farmers sold off part of their herds.

Just over half the cattle in Namibia are north of the veterinary cordon, a barrier designed to keep livestock and large game that may be contaminated with foot-and-mouth disease and lung-sickness separate from disease-free herds to the south.[24] Many cattle north of the cordon are sold for local consumption and some meat products are exported after the animals have been through a period of quarantine. Beef exports earned N$750 million in 1999.

Most of the cattle on freehold farms are in Otjozondjupa and Omaheke and the northern half of the Khomas Region. There are very few cattle in Hardap, Erongo and Karas (see Table 5.3 on page 147) where cattle farming is too risky because of low rainfall and inadequate grazing in most years.

Kartat: kirjasta *Atlas of Namibia* (2002)

Saksalaisuus Namibiassa nykyään

- Saksankielisiä ehkä 30.000 (1 % 3 miljoonan väestöstä):
  - Saksan siirtomaa-ajan jälkeen 1919 karkotettiin 6374, jäi 6700 (1921: 7855 saksalaista).
  - Saksankieliset koulut, eläkeläiset
  - 1990 tuli 400 ns. DDR-Kinder.
- Suuri rooli maan talous- ja kulttuurielämässä.
- **Matkailu** Saksasta:
  - Maan saksalainen menneisyys kiinnostaa.
  - "Wir sprechen Deutsch".
  - Matkailijoita vuosittain 80.000 (2023), sesonki elokuussa.
- 2021 Saksa **tunnusti kansanmurhan** tapahtuneen:
  - Saksa on luvannut **korvauksia** herero- ja namakansojen uhrien jälkeläisille kehitysyhteistyönä 1,1 mrd euroa 30 vuoden aikana.
  - Namibia Saksan tärkeimpiä kumppanimaita: kehitysyhteistyö 1990-1925 arvoltaan yli 1,6 mrd euroa.
- 2025 alkaen Namibiassa virallinen **Genocide Remembrance Day 28.5.** (Saksa sulki keskitysleirit kansainvälisestä painostuksesta 28.5.1907).

Kansannousut Etelä-Afrikan kaudella

- 1917 **Oukwanyaman** kuningas **Mandume ya Ndemufayon** vastarinta, kaatui Etelä-Afrikan ja Portugalin siirtomaajoukkojen operaatiossa; yhteisön valtakivi turvaan Suomeen!
- 1922 **Bondelswarts Rebellion:**
  - Kimmokkeena mm. koiravero, Etelä-Afrikka kukisti, ml. ilmavoimat!
- **Uukwambin kuningas Iipumbu ya Tshilongo:** vastusti siirtomaa-hallintoa ja suomalaisia lähetystyöntekijöitä, Etelä-Afrikka syöksi vallasta 1932, ml. panssariautot, ilmavoimat!
- 1959 **Old Location** kaupunginosan asukkaiden pakkosiirto ja joukkomurha Windhoekissa.
- **Alkuvastarinnan yhteys kansalliseen vapautustaisteluun:**
  - Molemmissa kysymys suvereniteetista: vapautuminen siirtomaavallasta, apartheidista, miehityksestä.
  - Alkuvastarinnan etnisyydestä siirryttiin kansalliseen vapautustaisteluun.
- 1950-1960-luvuilla **nationalismin** nousu:
  - Dekolonisaation aikaa muissakin Afrikan siirtomaissa.
  - Vapautumisen puolesta toimi muitakin järjestöjä, perinteisiä johtajia, kirkkoja, kv. tuki.

Kuva: Find a Grave

Dekolonisaatio: SWAPO:n vapautustaistelu

- 1966 – 1989 SWAPO:n **vapautustaistelu** / Etelä-Afrikan Border War, Bush War:
  - 1966 SWAPO:n ensimmäinen **aseellinen taistelu** Ongulumbashen kylässä Länsi-Ambomaalla.
  - **Pakolaisleirit** ensin Sambiassa ja sitten Angolassa, kun se itsenäistyi 1975.
  - 1974 Etelä-Afrikka siirsi pohjoisrajan valvonnan poliisivoimilta armeijalle (SADF): **sotatila**.
  - SWAPO:n PLAN kävi **sissisotaa:** taistelut Angolan puolella, iskuja rajan yli Namibiaan.
- 1966 – 1990 **YK-diplomatia**:
  - 1966 YK julisti Namibian Etelä-Afrikalta **suoraan hallintoonsa**: 1966 – 1988 YK:n Namibia-valtuutettu; 1967 – 1990 YK:n Namibia-neuvosto kv. oikeudellisesti Namibian hallintoelin.
  - 1973 YK:n yleiskokous tunnusti **SWAPO:n vapautusliikkeen** Namibian kansan autenttiseksi edustajaksi ja 1976 **ainoaksi** autenttiseksi edustajaksi.
  - 1976 – 1990 YK:n Namibia-instituutti, kansakunta- ym. ohjelmat itsenäistymistä varten.
  - **1978 YKTN pl 435**: 5 länsimaan aloite, **YK:n valvoma itsenäistyminen** (**UNTAG**-operaatio).
- **Suomi-ulottuvuus**: SLS, solidaarisuustoiminta, SWAPO:n humanitaarinen apu, YK, Martti Ahtisaari, UNTAG-operaatio, rauhanturvaajat, kehitysyhteistyö; erityissuhde.

Sankarien Päivän sankarit

- Keitä muistellaan **sankareina**?
  - Sankarien hautausmaa (Heroes' Acre) Windhoekissa 26.8.2002.
  - Erityisesti SWAPO:n vapautustaistelun johtajat.
  - Alkuvastarinnan johtajat: kansalliset muistomerkit eri puolilla maata.
- **Historiapolitiikka**:
  - Jokaisella itsenäisellä maalla on oma **kansallinen narratiivi** historiastaan.
  - Namibiassa muistellaan erityisesti **aktiivisen vastarinnan** johtajia.

Muistotilaisuus Heroes' Acrella 24.8.2026.

Kuva: mict_namibia

Lopputulos: Republic of Namibia 21.3.1990

Kiitos! Heräsikö kysymyksiä tai kommentteja?